

Kişisel ve Simüle Nostaljinin Varoluşsal İşlevi Üzerine Bir Çalışma

Özgen Yalçın

Connecticut Üniversitesi

Pınar Elmas

Adnan Menderes Üniversitesi

Özet

Geçmişe duyulan özlem olarak tanımlanan nostaljinin, olumlu duygulanım sağlama, benlik saygısını artırma, sosyal ilişkileri güçlendirme ve yaşama anlam katma gibi varoluşsal kaygılarla baş etmeyi kolaylaştırıcı psikolojik işlevleri olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Ancak, nostaljinin işlevleri hakkındaki çalışmalar, kişisel olarak deneyimlenmiş bir döneme ilişkin nostaljiyle sınırlı kalmış, kişisel olarak deneyimlenmemiş bir döneme ilişkin nostaljinin işlevlerini göz ardı etmiştir. Bu açığı kapatmak üzere bu çalışmada kişisel ve simüle (simulated) nostaljinin etkinleştirilmesinin ölüm kaygısıyla ilişkisini gözlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla Türkiye'nin batısında yer alan bir üniversitede lisans öğrenimine devam eden katılımcılar seçkisiz olarak üç gruba atanmıştır (kişisel nostalji veya simüle nostalji deneysel koşulları veya kontrol koşulu) ($n = 136$). İlk gruptaki katılımcılara "kişisel nostalji" ($n = 49$), ikinci gruptaki katılımcılara "simüle nostalji" ($n = 43$), kontrol grubundaki katılımcılara ise "sıradan olay" ($n = 44$) prosedürleri uygulanmış, sonrasında tüm koşullardaki katılımcılardan Ölüm Kaygısı Ölçeğini yanıtlamaları istenmiştir. Sonuçlar, kontrol grubunun puanlarıyla karşılaştırıldığında, kişisel nostalji grubunun ve simüle nostalji grubunun ölüm kaygısı puanlarının anlamlı derecede daha düşük olduğunu göstermiştir. Kişisel nostalji ve simüle nostalji gruplarının puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmamıştır.

Anahtar kelimeler: Simüle nostalji, kişisel nostalji, ölüm kaygısı, terör yönetimi kuramı

Abstract

The previous studies showed that nostalgia, identified as a longing for past, serves psychological functions such as positive mood, high self-esteem, powerful social relationships and the perception of meaningful life that facilitates to cope with existential anxieties. Concordantly, there is evidence for death anxiety buffering role of nostalgia. However, studies about the functions of nostalgia are mostly limited to "personally experienced past" and ignored the functions of nostalgia towards "indirectly experienced" past. For closing this gap, this study aimed to observe the associations of simulated and personal nostalgia activation with death anxiety. For this purpose, 136 participants from a university located in the west side of Turkey were randomly assigned to three conditions: Experimental groups of personal nostalgia ($n = 49$) or simulated nostalgia ($n = 43$), or a control group ($n = 44$). Death anxiety levels were measured with Death Anxiety Scale just after the nostalgia activations in order to see whether activating different nostalgias affect the death anxiety or not. Participants in personal nostalgia and simulated nostalgia groups had significantly lower scores on death anxiety than the control group. No significant differences on death anxiety were found between personal and simulated nostalgia groups.

Key words: Simulated nostalgia, personal nostalgia, death anxiety, terror management theory

Son yıllarda nostaljinin, olumlu duygulanım sağlama, benlik saygısını artırma ve sosyal bağlılığı artırma gibi işlevlerine odaklanan çalışmalarda artış dikkat çekmektedir (örn., Cheung ve ark., 2013; Wildschut, Sedikides, Arndt ve Routledge, 2006). Nostaljinin birey için yararlı işlevlerinden biri de bazı psikolojik yapıların (örn., benlik saygısı, ilişkiler, kültürel dünya görüşleri), ölümlülüğün neden olduğu dehşet duygusunu yaşama anlam katarak hafiflettiğini savunan Terör Yönetimi Kuramıyla (Solomon, Greenberg ve Pyszczynski, 1991) tutarlı olarak, yaşama anlam katıcı bir kaynak olabilir (Sedikides, Wildschut ve Baden, 2004). Bu çalışma da nostaljinin varoluşsal işlevi üzerinedir, fakat önceki çalışmalardan farklı olarak, bu işlevin yalnızca bireyin doğrudan deneyimlediği geçmişine ait düşüncelerinden değil, dolaylı olarak deneyimlediği geçmişe ait düşüncelerinden de beslenebildiğini iddia etmektedir.

Nostalji

Yunanca nostos (anayurda dönüş) ve algos (acı) sözcüklerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan nostalji kavramı, geleneksel olarak psikiyatrik bir bozukluk (aşırı sıla hasreti, melankolinin değişik bir biçimi) olarak tanımlansa da günümüzde nostaljinin, psikolojik işlevleri olan, büyük ölçüde olumlu (olumsuz duyguları da içermektedir), benlikle ilgili sosyal bir duygu olduğu görüşü yaygınlık kazanmaktadır (Baker ve Kennedy 1994; Batcho, 1998; Sedikides, Wildschut, Arndt ve Routledge, 2008). Meslekten olmayan katılımcılarla yürütülen çalışmalar, katılımcıların nostaljiyi geçmişe yönelik, benlik-bilinçli (yani kişisel anlamı olan), sosyal, acı-tatlı (bittersweet) fakat olumlu yanı baskın bir duygu olarak anladıklarını göstermiştir (Sedikides ve ark., 2015). Farklı kültürler arasında benzer biçimde anlaşılan kavramın (Hepper ve ark., 2014), Türkiye'deki kullanımlarında da benzer bir anlamı olduğu söylenebilir. Örneğin, Merriam-Webster sözlüğündeki tanımıyla benzer biçimde ("bazı geçmiş dönemlere ya da geri döndürülemez koşullara geri dönme arzusu ya da bunun için duyulan aşırı duygusal özlem") Türk Dil Kurumu Sözlüğünde de "geçmişte kalan güzelliklere olan özlem duygusu ve bu duygunun baskın bir duruma gelmesi, geçmişseverlik, gündedün" olarak tanımlanan nostaljinin, Türkiye'de özellikle reklamcılık (Taşkaya, 2013) ve pazarlamadaki (Otay Demir, 2008) kullanım alanlarının diğer kültürlerdeki kullanımlarıyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

Nostalji üzerine yürütülen çalışmalar genel olarak üç başlık altında toplanabilir: (1) bireysel bir değişken olarak nostalji, (2) nostaljinin tetikleyicileri ve (3) işlevleri. Nostaljiyi bireysel bir değişken olarak ele alan çalışmalarda bireyin nostalji yaşama yönünde bir eğilimi olduğu ve bu yapının kalıcı olduğu kabul edilmektedir (Barrett ve

ark., 2010). Nostalji eğiliminin diğer bireysel değişkenlerle ilişkisine bakılan bazı çalışmalarda, mizaç ve kişilik özelliklerinden etkilendiği, kadınlarda daha yüksek düzeylerde olduğu ve eğilimde yaşa bağlı bir fark olmadığı gösterilmiştir (ör., Batcho, 1998; Holbrook, 1993).

Nostaljinin tetikleyicileri üzerine yürütülen çalışmalarda, bazı içsel (olumsuz duygular, sosyal dışlama, yalnızlık, anlamsızlık, varoluşsal dehşet, kişinin geçmişi ve geleceği arasındaki süreksizlik ve can sıkıntısı) ve dışsal (şarkı ya da müzik, şarkı sözleri, kokular, tatlar, çocukluk döneminden nesnelere ve olaylar, çevreyen havanın soğuk olması) etmenlerin bir bakıma zaman makinesi işlevi göstererek bireylerin nostaljik duygularını tetikleyebildiği gösterilmiştir (bir derleme için bkz. Sedikides ve ark., 2015).

Nostaljinin işlevleri üzerine yürütülen çalışmalarda ise nostaljinin olumlu duygulanım, yüksek benlik saygısı, güçlü sosyal ilişkiler, varoluşsal endişelerle baş etmeyi kolaylaştıran yaşamın anlamı algısı gibi dört psikolojik işleve hizmet ettiği bulunmuştur (Routledge ve ark., 2011; Sedikides ve ark., 2004; Wildschut ve ark., 2006). Bu çalışmada ise nostaljinin varoluşsal işlevi üzerine odaklanılmaktadır. Ancak, hem kişisel hem de simüle nostaljinin böyle bir işlevi olduğu düşünülmektedir.

Kişisel ve Simüle Nostalji

İnsanın benlik farkındalığı, üst-temsili, zihinsel yükleme, algı-bilgi ilişkisini anlama ve kişinin hayal ettiği ruh halini mevcut ruh halinden ayırabilmesi gibi bazı bilişsel kapasitelerinin doğrudan bir sonucu olduğu savunulan zihinsel zaman yolculuğu¹ (Suddendorf ve Corballis, 1997), epizodik belleğe dayanan (Wheeler, Stuss ve Tulving, 1997), etkileri beyin görüntüleme yöntemleriyle kanıtlanmış insani bir özelliktir (Botzung Denkova ve Manning, 2008; Viard ve ark., 2011). Bu yolculuklar, gidilen zaman diliminin öznel değerine bağlı olarak insanda nostaljik duygular uyandırabilmektedir (örn., Davis, 1979; Havlena ve Holak, 1991; Sedikides ve ark., 2015). Nostaljik duyguları tetikleyen dönemlerse büyük olasılıkla ergenlik ve genç yetişkinlik zamanında, insanların başta aileleri ve arkadaşları olmak üzere değer verdikleri başkalarını da içeren, tatmin edici ve önemli anlardır (Davis, 1979; Holak ve Havlena, 1992; Holbrook ve Schindler, 1996).

1 Tulving'in (2002) kronestezi (chronesthesia) olarak da isimlendirdiği zihinsel zaman yolculuğu yeteneği ya da kapasitesi, insanın içinde yaşadığı öznel zamanı düşünebilmesi aracılığıyla geçmiş olayları bilincine geri çağırabildiği ya da gelecekteki bir zamanda neler yaşayabileceğini düşünebildiği bir bilinç halidir. Örneğin, insan birkaç dakika önce ya da geçen doğum gününde ne yaptığını ya da gelecek sene bu zaman ya da yarın ne yapıyor olabileceğini düşünebilir (Tulving, 2002).

Bu görüşe paralel olarak, Davis (1979), bireyin kendi içinde yaşamadığı bir dönem ya da olay için gerçek anlamda nostaljik hissedemediğini belirtmiştir. Ancak, geçmişte yaşanıp sona ermiş, bireylerin doğrudan deneyimlemedikleri ama anlatılardan işittikleri olayları neden bu kadar özlemle yad ettikleri, neden o dönemlere ilişkin bilgilere özellikle dikkat ettikleri soruları da araştırmacıların ilgisini çekmiş ve bazı çalışmalarda, nostaljinin yalnızca bireysel değil aynı zamanda tarihsel ve simüle (simulated) olarak da deneyimlenebildiği görüşü ağır basmıştır (Baker ve Kennedy, 1994; Batcho, 1998; Holbrook, 1993; Stern, 1992). Stern (1992) tarihsel ve kişisel nostalji arasında bir ayrım yaparken, tarihsel nostaljiyi kişinin günümüze karşılaştığında daha üstün olarak algıladığı uzak geçmişten bir döneme geri dönme isteği olarak, kişisel nostaljiyi ise kişisel olarak anımsanan geçmişi idealize etme olarak tanımlamıştır. Holbrook'un (1993) çalışmasında bazı maddeler (örn., "Teknolojik değişim daha aydınlık bir geleceği garantiyecek" [ters kodlanmış madde]) kişisel nostalji maddelerinden (örn., "Gençliğimde bugün olduğumdan daha mutluydum") ayrılarak farklı bir yapıya işaret etmiştir. Batcho da (1998) bulgularının tarihsel ve kişisel nostaljinin farklı yapılar olduğuna işaret ettiğini belirtmiştir. Baker ve Kennedy (1994) ise nostaljinin gerçek (doğrudan birey tarafından deneyimlenmiş bir döneme ilişkin olarak hissedilen nostalji), simüle (antikalar, reproduksiyonlar gibi doğrudan deneyimlenmemiş bir döneme ilişkin öğelerin uyandırdığı nostalji) ve kolektif (bayrak, ulusal geçmiş gibi bir kültür ya da jenerasyonu temsil eden öğelerin yarattığı nostaljik duygular) olmak üzere üç farklı biçimi olduğunu savunmuşlardır. Baker ve Kennedy (1994), nostaljinin en yoğun biçimde doğrudan deneyimlenen dönemlere ilişkin olduğu zaman hissedileceğini öne sürseler de bu önermelerini sınavan bir çalışma yapmamışlardır.

Bireyleri nostaljik hissettiren öğelerin doğrudan kendi bireysel deneyimlerinin ötesine geçerek, romanlar ya da filmler gibi kurgulardan, yakınlarından duydukları hikayelere ve okudukları tarih kitaplarına kadar birçok farklı anlatıdan yaşam boyu öğrendikleri geçmiş dönemleri de kapsayabileceği söylenebilir. Ancak, doğrudan deneyimlenmeyen öğeler arasındaki sınır çok belirgin olmadığından ve tarihsel bellekle kolektif bellek birbirlerinden bağımsız olmadıklarından (Bilgin, 2008), Baker ve Kennedy'nin (1994) yaptığı gibi nostaljiyi kolektif ve simüle olarak ayırtmak oldukça zordur². Stern'in (1992) izinden giderek, doğrudan deneyimlen-

meyen olayları tarihi olarak isimlendirmek de kişinin kendi doğumundan sonra yaşanmış ama kişinin birebir deneyimlemediği (nostaljik hissettiren) olayları göz ardı etmek anlamına gelir. Öte yandan, tarih, otoriteyi elinde tutan hakim gruplar tarafından belirli amaçlar doğrultusunda evcilleştirilir ve araçsallaştırılır (Bilgin, 2013). Tarihi olayların sürekli yeniden yapılandırıldığı, farklı kaynaklardan farklı biçimlerde sunulduğu, kurgu ile gerçeklik arasındaki sınırın belirsizleştiği bir bilgi aktarımı ve alımı söz konusuysa, tarihi yerine simüle ifadesi daha uygun görünmektedir. Böylece, nostaljik duygular için en geçerli ayrımın, doğrudan deneyimlenmiş ve deneyimlenmemiş nostalji arasındaki ikili ayrım olduğu söylenebilir ve bu çalışmada kişisel-simüle nostalji isimlendirmeleri tercih edilmiştir.

Özetle, kişisel nostalji doğrudan deneyimlenmiş geçmişe, simüle nostalji ise dolaylı olarak deneyimlenmiş geçmişe yönelik acı-tatlı bir özlem olarak tanımlanmaktadır (Baker ve Kennedy, 1994). Kişisel nostalji, diğer çalışmalarda gerçek nostalji ve yaşanmış nostalji olarak, simüle nostalji ise dolaylı nostalji, tarihsel nostalji ve öğrenilmiş nostalji olarak da isimlendirilmektedir (Muehling ve Pascal, 2011; Sierra ve McQuitty, 2007). Örneğin, ürünlerin eski paketlerinin, çocukluk arkadaşlarının buluşabildiği sosyal paylaşım sitelerinin ve eski reklamlarda kullanılan şarkılar ya da karakterler gibi öğelerle yeniden karşılaşılmalarının kişisel nostalji duygularını uyandırdığı, öte yandan bir etnografya müzesinde görülen eski tarım araçlarının ve seçim çalışmalarında kullanılan yüzyıllarca öncesinin kıyafetlerinin ya da ritüellerinin simüle nostalji duygularını uyandırdığı söylenebilir. Birincisi geçmişte doğrudan deneyimlenmiş anılarla ilgiliyken, ikincisi kitaplar ya da hikayeler gibi dışsal kaynaklardan öğrenilmiş, anlatısal bir niteliktedir ve geçmiş olayların daha soyut ve hayali bir temsiline işaret eder.

Simüle (dolaylı) nostalji çalışmaları oldukça az sayıdadır ve çoğu kişisel nostalji çalışmasında olduğu gibi tüketici davranışına odaklanmışlardır. Bu çalışmalardan birinde Marchegiani ve Phau (2012) reklamlara müzik eklendiğinde kişisel nostalji düşüncelerinin arttığını, tarihsel nostalji düşüncelerindeyse bir değişim olmadığını bulmuşlardır. Bir diğerinde Muehling ve Pascal (2011) tarihsel nostalji içerikli ve nostalji içermeyen reklamlarla karşılaştırıldığında kişisel nostalji içerikli reklamların benlik yönelimli düşünceleri daha çok uyandırdığını, nostalji içermeyenlerle karşılaştırıldığında her iki türden nostalji içerikli reklamların, ürünlere ilişkin daha fazla pozitif duygu ve tutuma yol açtıklarını göstermişlerdir.

Bu çalışmada simüle nostaljinin de kişisel nostalji gibi varoluşsal bir işlevi olup olmadığı sınavarak, oldukça sınırlı olan alanyazındaki açık kısmen kapatılmaya çalışılmıştır.

2 Bununa birlikte, Holak ve Havlena (1998), nostaljik deneyimlerin iki farklı boyutta olduğunu öne sürmüşlerdir. Bunlardan ilki doğrudan-dolaylı ayrımını, ikincisi kişisel-kolektif ayrımını içermektedir. Bu çalışmada ilk ayrım kullanılmıştır.

Nostaljinin Varoluşsal İşlevi

Zamanı algılayabilme yetisinin insan açısından belki de en acı verici yanı, insanın diğer bilişsel kapasiteleriyle bir araya geldiğinde ölümün kaçınılmaz son olduğunu fark edebilmesini sağlamasıdır (Becker, 1973). Ölümün kaçınılmaz, nerede ya da ne zaman olacağını belirsiz olduğu ve kontrolü imkânsız bir evrende yaşıyor olma düşüncesi, insanın anlamsızlık hissetmesine yol açar (Solomon, Greenberg ve Pyszczynski, 1991, 2004). Bununla birlikte, zihinsel zaman yolculuğuyla ilgili ilginç bir ayrıntı, yaşamın anlamına yönelik bir tehdide yol açabiliyorken, geçmişe doğru olduğu bazı durumlarda nostaljik duygular uyandırarak yaşamın anlamlı olduğu inancını artırabilmesidir (Sedikides ve ark., 2015).

Terör Yönetimi Kuramına göre insanlar ölümlülüğün neden olduğu dehşet duygusunu hafifletmek için kültürel dünya görüşlerini (yani, belirli bir grup içindeki insanların düzenli, kalıcı ve istikrarlı olarak varsaydıkları bir gerçekliği tanımlama biçimlerini) icat etmişlerdir (Pyszczynski, Greenberg ve Solomon, 1999; Solomon ve ark., 2004). Ayrıca kurama göre benlik saygısı ve sosyal bağlar da yaşama anlam ve düzenlilik katarak ölüm kaygısını hafifletmektedir. Öte yandan, nostaljik duyguların, sosyal bağlılığı artırdığını (Wildschut ve ark., 2006) ve sosyal bağ duyguları aracılığıyla yaşama verilen anlamı artırdığını (Routledge ve ark., 2011) gösteren bulgular, nostaljinin kültürel dünya görüşlerine hizmet eden bir işlevi olabileceğini akla getirmektedir. Sedikides ve arkadaşlarının (2004; s. 208) tanımı, nostaljinin bu işlevine işaret etmektedir: “Nostalji, kimlik ve anlam arayışında varoluşsal bir alıştıma, varoluşsal ikilemlerle içsel karşılaşmalarda bir silah ve önemli başkalarıyla yeniden bağlantı kurmak için bir mekanizmadır.” Bu görüşten yola çıkan araştırmacılar, nostaljik duyguların, yaşama anlam katarak yaşamın anlamlı olduğuna ilişkin duyguları artırdığını, kişiyi anlamsızlıktan koruduğunu (Routledge ve ark., 2011) ve nostalji eğilimi yüksek bireylerin, ölüm kaygısına karşı daha dirençli olduklarını (Juhl, Routledge, Arndt, Sedikides ve Wildschut, 2010; Routledge, Arndt, Sedikides ve Wildschut, 2008) bulmuşlardır. Routledge ve arkadaşları (2008), nostaljinin benlik saygısı ve sosyal bağlar aracılığıyla uyanan anlam duygusuyla değil, bunlardan bağımsız olarak bir anlam duygusu uyandırarak doğrudan bir terör yönetimi işlevi sağlayabildiği sonucuna ulaşmışlardır.

Simüle ve kişisel olarak ayrıştırılan nostalji farklı yapılarla işaret etse de benzer işlevlere sahip olabilirler mi? Aslında nostalji çalışmalarının hemen hemen tamamı nostaljiyi bir bütün olarak ele almış, nostaljinin işlevlerinde kişisel, tarihsel ve simüle nostalji arasında farklılıklar olabileceğini göz ardı etmiştir. Bu ayrımı gözetken bir çalışmada Marchegiani ve Phau (2013), kişisel nostalji etkinleştirildiğinde bazı tepkilerin (neşe/sevinç,

kaybetme/pişmanlık, sıcaklık/merhamet), tarihsel nostaljinin etkinleştirildiği koşullardan daha yoğun bir biçimde yaşandığını göstermişlerdir.

Routledge ve arkadaşlarına (2011) göre nostalji, kişinin kendi yaşam deneyimlerine işaret ettiği için (Wildschut ve ark., 2006; Wildschut, Sedikides ve Cordaro, 2011), yaşama anlam katan bir kaynak olarak en çok kişisel anlamdan etkilenir (Sedikides ve ark., 2004). Ancak, nostaljik hissedilen dönemin kişi için anlamlı olması doğrudan deneyimlemesini gerektirmek zorunda değildir. Zihinsel zaman yolculuğu çalışmalarına bakıldığında, geçmişe ya da geleceğe dönük zihinsel zaman yolculuklarının benzer mekanizmalara dayandığı gösterilmiştir (D’Argembeau ve Van der Linden, 2006). Buna karşın, Vess, Arndt, Routledge, Sedikides ve Wildschut (2012), gelecekteki olumlu bir deneyim hakkında düşünceleri istenen katılımcılarla karşılaştırıldığında, nostaljik deneyimleri hakkında düşünceleri istenenlerin olumlu benlik özelliklerine daha fazla ulaşabildiklerini bulmuşlardır. Yine de geleceğe dönük zihinsel zaman yolculuklarının doğrudan deneyimlenmemiş olmaları, geçmişte yaşanmış ama birey tarafından doğrudan deneyimlenmemiş durumlar ile doğrudan deneyimlenmiş durumlar arasında da benzer bir zihinsel işleyişin sözkonusu olabileceğini akla getirmektedir. Bu çalışmada nostalji çerçevesinde bu işleyişin varoluşsal işlevlerdeki benzerlikle görünür olabileceği düşünülmüştür.

Özetle, geçmiş temelli bilişi içeren karmaşık bir duygu olarak tanımlanan (Hepper, Ritchie, Sedikides ve Wildschut, 2012) nostalji üzerine yürütülen önceki çalışmalar, nostaljinin, sosyal bağlılığı (Wildschut ve ark., 2006) ve sosyal bağ duyguları aracılığıyla yaşama verilen anlamı artırdığını (Routledge ve ark., 2011) ve ölüm kaygısıyla ilişkili olduğunu (Juhl ve ark., 2010) göstermiştir. Bu çalışmanın amacı, nostaljinin ölüm kaygısıyla ilişkisini incelemektir. Ancak, nostaljinin yalnızca kişisel değil aynı zamanda simüle olarak deneyimlendiğine ilişkin kanıtlar (Baker ve Kennedy, 1994; Batcho, 1998; Holbrook, 1993; Stern, 1992) doğrultusunda, kişisel nostaljinin yanı sıra simüle nostaljinin de ölüm kaygısıyla ilişkili olup olmadığını sınamak amaçlanmıştır.

Yöntem

Katılımcılar

Örneklem, Türkiye’nin batısında yer alan bir üniversitenin merkez kampüsünde yer alan çeşitli fakültelerde öğrenim gören 136 lisans öğrencisinden (93 kadın, 43 erkek) oluşmaktadır. İlgili üniversite elverişlilik -ulaşılabilirlik ilkelerine göre seçilmiştir. Yaşları 18 ila 33 arasında (*Ort.* = 21.48, *S* = 2.08) değişen katılımcılara merkez kampüste yer alan bütün fakültelerdeki ilan panolarına ve öğrenciler tarafından sık kullanılan yerlere

Tablo 1. Deneysel Gruplara Bağlı Olarak Farklılaşan Bağımlı Değişkenlerin Ortalamaları

		Bildirilen Nostalji				Ölüm Kaygısı					
		Ort.	SH	n	p değerleri		Ort.	SH	n	p değerleri	
					Simüle	Kontrol				Simüle	Kontrol
Nostalji Prosedürleri	Kişisel	4.08	.24	49	.16	.001**	3.44	.11	49	.93	.002**
	Simüle	3.58	.26	43		.06	3.37	.12	43		.003**
	Kontrol	2.91	.25	44			3.87	.11	44		

asılan, araştırma hakkında kısa bir bilgi ve araştırmacıların iletişim bilgilerinin yer aldığı duyurular yoluyla ulaşılmış ve çalışma, geri dönüş yapan üniversite öğrencileriyle yürütülmüştür. Çalışma için gönüllü olan katılımcılara uygulama yapılmak üzere tarih, saat ve yer bilgileri bildirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Nostalji Etkinleştirme Prosedürleri. Araştırmada katılımcıların nostaljik duygularını etkinleştirmek için Routledge ve arkadaşlarının (2008) kullandığına benzer bir yöntem kullanılmıştır. Araştırmacı katılımcılara üzerlerinde kişisel nostalji (*Lütfen aklınıza yaşamınızdan nostaljik bir olay getiriniz. Özellikle sizi en nostaljik hissettiren geçmiş bir olayı düşünmeye çalışınız.*), simüle nostalji (*Lütfen aklınıza birebir yaşamadığınız ama düşündüğünüzde “o dönemler daha iyiymiş” dediğiniz tarihi bir dönemi ya da olayı getiriniz.*) ya da sıradan olay (*Lütfen aklınıza yaşamınızdan sıradan bir olay getiriniz.*) prosedürlerinden birinin yer aldığı kartları dağıttıktan sonra kartlarda yazılanları okumalarını ve beş dakika bunun üzerinde düşünmelerini istemiştir.

Nostalji Bildirim Ölçümü. Katılımcılara nostalji etkinleştirme prosedürü uygulandıktan sonra kendilerini ne ölçüde nostaljik hissediyor olarak düşündüklerini belirlemek amacıyla “*An itibarıyla oldukça nostaljik hissediyorum*” ifadesine katılma düzeylerini 6’lı bir Likert ölçeği üzerinden bildirmeleri istenmiştir.

Ölüm Kaygısı Ölçeği. Çalışmada Templer (1970) tarafından geliştirilen Ölüm Kaygısı Ölçeği kullanılmıştır. Üç farklı çalışmada (Akça ve Köse, 2008; Ertufan, 2000, Şenol, 1989 tarafından) Türkçeye uyarlanan ve bu çalışmada Akça ve Köse’nin çevirisi kullanılan ölçek 15 maddeden oluşmakta (örn., “Ölüm düşüncesi

nadiren aklıma gelir”) ve bireyin genel ölüm kaygısı düzeyini ölçmektedir. Bu çalışmada altılı Likert tarzında uygulanan ölçekten alınan puanlar arttıkça ölüm kaygısı düzeyinin arttığı varsayılmaktadır. Akça ve Köse (2008) ölçeğin Türkiye örnekleminde dört faktörlü yapıya sahip (bilişsel ve duyuşsal, fiziksel değişmeler, zamanın geçmesi, hastalık ve ağrı boyutları), geçerli bir ölçüm aracı olduğunu göstermişlerdir. Bu çalışmada yapılan faktör analizinde de dört faktöre ulaşılmış (maddeler faktörlere. 44 ile .83 arasında yüklenmiş ve ayrışan dört faktör toplam varyansın %56’sını açıklamıştır), fakat çalışmanın hipotezlerine uygun olarak ve yaygın kullanımına uygun bir biçimde (örn., Templer, 1970) alt boyutlar çalışmaya dahil edilmemiştir. Ertufan (2000) ölçeğin Cronbach alfa içtutarlılık katsayısını .72 olarak, test tekrar test güvenilirlik katsayısını ise 15 gün arayla tekrar uygulayarak .80 olarak bulmuştur. Akça ve Köse (2008) KR-20 güvenilirlik katsayısını .75 ve test tekrar test güvenilirliğini .79 olarak hesaplamışlardır. Bu çalışmada Cronbach alfa içtutarlılık katsayısı .76’dır.

Demografik Bilgi Formu. Katılımcıların yaşını ve cinsiyetini içeren soruları içermektedir.

İşlem Yolu

Kendilerine bildirilen zamanda gruplar halinde (yaklaşık 10’ar kişi) laboratuvara gelen katılımcılar, Bilgilendirilmiş Onam Formunu okuyup imzaladıktan sonra uygulamaya alınmışlardır. Üç farklı koşula (kişisel nostalji, simüle nostalji ve kontrol) rastgele atandıktan sonra ilk gruba atanan katılımcılara “kişisel nostalji” (37 kadın, 12 erkek), ikinci gruptaki katılımcılara “simüle nostalji” (27 kadın, 16 erkek), kontrol grubundaki katılımcılara ise “sıradan olay” (29 kadın, 15 erkek) prosedürleri uygulanmıştır. Nostalji koşullarındaki katı-

lımcıların, önceki çalışmalarla (Routledge ve ark., 2008) benzer biçimde nostaljik duygularının etkinleşeceği varsayılmıştır. Etkinleştirme prosedürlerinin ardından tüm koşullardaki katılımcılara sırasıyla Nostalji Bildirim Ölçümü, Ölüm Kaygısı Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu uygulanmıştır. Ek olarak, bazı katılımcılar, dene- me uygulamalarında nostaljinin anlamını sorduğundan, uygulama süresince her katılımcıya nostaljinin tanımını içeren bir açıklama kartı (*Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre 'nostalji', 'geçmişte kalan güzelliklere olan özlem duygusu ve bu duygunun baskın bir duruma gelmesi, geçmişseverlik' olarak tanımlanmaktadır*) verilmiştir.

Bulgular

Verilere IBM SPSS 24 veri paket programı kul- lanılarak tek yönlü varyans analizleri (ANOVA) uyu- lanmıştır. Analizler öncesinde değişkenlerin çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılmış ve normallik sayıltısını karşıladıkları görülmüştür.

Kişisel nostalji, simüle nostalji ve kontrol grupla- rındaki katılımcıların nostalji bildirim ölçümü bakımın- dan farklılaşıp farklılaşmadıklarını saptamak için tek yönlü ANCOVA (tek yönlü kovaryans analizi) yapılmış- tır. Levene testi sonucu, varyansın homojenliği varsayı- mının karşılandığını göstermiştir. Yaş ve cinsiyet kontrol değişkenleri olarak analize sokulmuş, fakat anlamlı etkileri olmadığı için analizden çıkarılmıştır. Varyans analizi sonucunda katılımcıların nostalji bildirim puan- larında gruplar arası farklılık saptanmıştır, $F(2, 133) = 5.72, p = .004$, kısmi $\eta^2 = .079$. LSD testi (en küçük anlamlı fark testi) sonucunda kontrol grubunun nostalji bildirim puanlarıyla karşılaştırıldığında, kişisel nostal- ji grubunun puanlarının anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 1). Kontrol grubunun nostalji bildirim puanlarının, simüle nostalji grubunun puanlarıyla arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka ulaşılmamıştır. Benzer şekilde, simüle nostalji grubunun nostalji bildirim puanlarının, kişisel nostalji grubunun puanlarıyla arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Kişisel nostalji, simüle nostalji ve kontrol grupla- rındaki katılımcıların Templer Ölüm Kaygısı Ölçeğinden aldıkları puanlar bakımından farklılaşıp farklılaşmadık- larını saptamak için tek yönlü ANCOVA yapılmıştır. Le- vene testi sonucu, varyansın homojenliği varsayımının karşılandığını göstermiştir. Katılımcıların yaşı kontrol değişkeni olarak analize sokulmuş, fakat anlamlı etkisi olmadığı için analizden çıkarılmıştır. Analiz, anlamlı katkısı olduğu saptanan cinsiyet kontrol edilerek yapılmıştır, $F(1,132) = 23.24, p < .001$, kısmi $\eta^2 = .150$. Ka- dınların ölüm kaygısı puanları ($Ort. = 3.77, SH = .08$) erkeklerinkiyle ($Ort. = 3.11, SH = .12$) karşılaştırıldığın-

da anlamlı derecede daha yüksektir, $t(134) = 4.54, p < .001$. Varyans analizi sonucunda katılımcıların Templer Ölüm Kaygısı Ölçeği puanlarında gruplar arası farklılık saptanmıştır, $F(2, 132) = 6.26, p = .003$, kısmi $\eta^2 = .087$. LSD testi sonucunda kontrol grubunun puanlarıyla kar- şılaştırıldığında, kişisel nostalji grubunun ölüm kaygısı puanlarının anlamlı derecede daha düşük olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 1). Benzer şekilde, kontrol grubunun puanlarıyla karşılaştırıldığında, simüle nostalji grubunun ölüm kaygısı puanlarının anlamlı derecede daha düşük olduğu görülmüştür. Simüle nostalji grubunun ölüm kay- gısı puanlarının, kişisel nostalji grubunun puanlarıyla arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka ulaşılmamıştır.

Tartışma

Bulgular, kişisel nostalji duyguları etkinleştirilen katılımcıların ölüm kaygısı bildirimlerinin, kontrol gru- bundakilerle karşılaştırıldığında anlamlı derecede daha düşük olduğunu göstermiştir. Kişisel nostalji duygularının etkinleştirilmesinin ölüm kaygısını azalttığına işaret eden bu bulgu, alan yazında nostaljik düşüncelerin ve nostalji eğiliminin varoluşsal kaygıdaki azalmayı yor- dadığına ilişkin kanıtlarla tutarlıdır (Juhl ve ark., 2010; Routledge ve ark., 2008, 2011; Wildschut ve ark., 2006). Bu çalışmalarda nostaljinin varoluşsal kaygıyla ilişkisi, nostaljinin insanların aidiyet ihtiyaçlarını karşılayarak bir topluluk içinde olma duygusu yarattığı ve yaşamın daha anlamlı bir biçimde algılanmasını sağladığı bi- çiminde yorumlanmaktadır. Routledge ve arkadaşları (2008), önceki çalışmalarda insanların ölümlülük dü- şüncelerini azaltmak amacıyla benlik saygısını artırmak için farklı gruplardan insanları aşağılama ya da riskli davranışlarda bulunma gibi eylemlerde bulunabildiğini, bunların aksine nostaljinin sosyal ve kişisel olarak çok daha avantajlı bir terör yönetimi stratejisi olduğunu sa- vunmuşlardır. Buna karşın, Smeekes, Verkuyten ve Mar- tinovic (2015), ulusal nostaljinin belirli bir bölgenin ilk yerleşimcisi olduğunu iddia etme ve o bölgede mülkiyet ve hak iddia etme (Geschiere, 2009: akt., Smeekes ve ark., 2015) olarak tanımlanan otoktoni (autochthony) inançlarını güçlendirerek azınlıklara yönelik olumsuz tutumlara yol açabildiğini bulmuşlardır. Olumlu doğur- guları olsa da nostaljinin olumsuz yanları da göz ardı edilmemelidir. Örneğin, Iyer ve Jetten (2011), nostal- jik duyguların, geçmişteki benlikleriyle aralarındaki bağlantıyı kopardıklarını düşündükleri önemli bir geçiş dönemindeki bireylerin, yaşamlarına devam etmelerine engel olabildiğini ve zorluklarla yüzleşmelerini zorlaştı- rabildiğini göstermişlerdir.

Araştırma sonucunda simüle nostalji duyguları et- kinleştirilen katılımcıların da ölüm kaygısı bildirimleri-

nin kontrol grubundakilerle karşılaştırıldığında anlamlı derecede daha düşük olduğu bulunmuştur. Daha önce simüle nostaljinin varoluşsal işlevini ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bulgu, ölüm kaygısını azaltıcı bir araç olarak nostaljik düşüncelerin mutlaka kişinin doğrudan deneyimlediği dönemleri ya da olayları anımsamasıyla uyandırılması gerektiğini, doğrudan deneyimmediği dönemler ve olaylar tarafından da uyandırılabilirliğini göstermiştir. Doğrudan deneyimlenmeyen dönemlerin ve olayların büyük ölçüde kültür, sosyalizasyon, eğitim ve popüler kültür aracılığıyla inşa edilmiş bir sahte-gerçeklik olduğu göz önüne alındığında, simüle nostaljinin bir terör yönetimi stratejisi olarak Routledge ve arkadaşlarının (2008) belirttiği kadar masum olmayabileceği söylenebilir. Örneğin, Nazi Almanyası'na ya da darbe dönemlerine yönelik nostaljik duygular, bir yandan kişinin ölüm kaygısını hafifletmesine hizmet etse de öte yandan günümüzdeki o dönemlerde yaşananlara benzer acımasız davranışları gerekçelendirmesinde kolaylaştırıcı bir rol de oynayabilir. Bu akıl yürütme doğrultusunda, *nostaljik duyguları uyandıran dönemlerin niteliğinin* önemli olduğu söylenebilir. İleriki çalışmalarda bu değişkenin ele alınması alanyazına katkı sağlayabilir.

Araştırma sonuçları, kişisel nostalji duyguları etkinleştirilen katılımcıların nostaljik duygu bildirimlerinin, kontrol grubundakilerle karşılaştırıldığında anlamlı derecede daha yüksek olduğunu göstermiştir. Simüle nostalji duyguları etkinleştirilen katılımcıların nostaljik duygu bildirimlerinin ise kontrol grubundakinden anlamlı biçimde farklılaşmadığı bulunmuştur. Araştırmanın önemli bir sınırlılığı olan bu sonuç, ölüm kaygısı bakımından temsili nostalji grubunun kontrol grubundan daha düşük puanlar almasını temsili nostaljinin etkinleştirilmesine bağlamayı zorlaştırmaktadır. Öte yandan, kişisel nostalji gibi simüle nostaljinin de ölüm kaygısını azaltıcı bir rolü olduğunun gösterildiği bulguyla birlikte düşünüldüğünde, iki olgunun benzer işlevsel sonuçlar doğurmalarına karşın insanlar tarafından benzer biçimde algılanmadığına ya da isimlendirilmediğine de işaret edebilir. Bu çalışmanın öncesinde katılımcılardan nostaljiden ne anladıklarının istendiği bir içerik çalışmasının yapılmamış olması, önemli bir eksikliklerdir. Aslında insanlar nostaljiyi düşünürken akıllarına büyük ölçüde çocukluklarıyla ya da yakın ilişkileriyle ilgili kişisel olarak anlamlı ve mutlu oldukları anları getirirler (Hepper ve ark., 2012). Buna paralel olarak, nostaljinin prototipik özelliklerinin nostalji kavramıyla ne ölçüde ilişkili olduğunu oranlamaları istenen kültürlerarası bir çalışmada Türkiye'den katılımcıların *kişisel anlamı*, nostalji kavramıyla yüksek düzeyde ilişkili olarak oranladıkları gösterilmiştir (Hepper ve ark., 2014). Başka bir çalışmada ise kişisel nostalji uyarıcılarının dolaylı olarak deneyimlenen tarihsel nostalji uyarıcılarıyla karşılaştırıl-

dığında daha fazla nostaljik hissedilmesine yol açtığı bulunmuştur (Muehling ve Pascal, 2011). Bu bulgular göz önüne alındığında, bu çalışmadaki katılımcıların yalnızca kişisel nostalji duygularının etkinleştirildiği durumda nostaljik duygu bildirmiş olmaları, simüle nostalji duygularının etkinleştirildiği durumda ise nostaljik duygu bildirmemiş olmaları anlam kazanmaktadır.

Sınırlılıklar ve Öneriler

Bu çalışmada düşük bir etki büyüklüğüne sahip olsa da kişisel ve simüle nostalji duyguları etkinleştirilen grupların ölüm kaygısı puanlarının, cinsiyet kontrol edildiğinde dahi kontrol grubundakinden düşük olduğu gösterilmiştir. Bu bulgunun genellenebilmesi için sonraki çalışmalarla desteklenmesi gerekmektedir.

Çalışmanın en önemli sınırlılığı, simüle nostalji manipülasyonunun nostaljik duygu bildirimlerindeki artışı gösterememesidir. Yukarıda belirtildiği gibi, sonraki çalışmalarda simüle ve kişisel nostalji kavramlarının nasıl anlaşıldığına ilişkin içerik çalışmaları bu eksikliği ortadan kaldıracaktır.

Bu çalışmanın diğer bir sınırlılığı, gerçek yaşamda karşılaşılan durumları içermemesi ve dolayısıyla uygulamalı alanda kullanılacak doğrudan bir bilgi sunamamasıdır. Ancak, doğrudan pratik sonuçları olabilen iki alanla ilişkisine odaklanacak ileriki çalışmalar için bir temel oluşturacağı söylenebilir.

Bunlardan ilki tüketici tutum ve davranışlarıdır. Nostaljinin gerçek yaşamdaki kullanımları üzerine çalışmalar genellikle tüketici tutumunu nasıl etkileyebileceği üzerinedir (Stern, 1992; Havlena ve Holak, 1991; Holbrook, 1993). Sonraki çalışmaların tüketici tutumlarını merkeze alarak simüle ve kişisel nostaljinin ölüm kaygısıyla ilişkisini ele almaları alanyazına katkı sağlayabilir. Bu noktada, bu araştırmanın kısmen desteklediği Stern'in çıkarımları (1992 s. 15-16), bu yöndeki olası çalışmalara temel sağlayabilir: "(...) tarihsel nostalji, günlük tüketim gerçekliği dünyasını –satın alınan cenneti– yeniden kazanılan cennete dönüştürmeyi hedefler. Tüketim, tüketicinin zamandaki biyolojik varlığının ötesine geçerek ve kendisini insanlığın kesintisiz akışıyla bağlantılı hissetmesini sağlayarak aşkın bir deneyim haline gelir." (Stern, 1992, s. 15-16)

İleriki çalışmaların yönelebileceği ikinci alan ise siyasal tutum ve davranışlardır. Nostaljiyi gruplararası ilişkiler kapsamında ele alıp grup-temelli nostaljiye odaklanan çalışmalar dışında, nostaljinin siyasal düşünce ve davranışla ilişkisini inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır (örn., Smeekes ve ark., 2015). Bu çalışmada simüle nostaljinin ölüm kaygısıyla ilişkisi gösterilmiştir. Ölüm kaygısı aynı zamanda siyasal ideolojinin yordayıcılarından biridir (Jost, Glaser, Kruglanski ve Sulloway, 2003). Simüle nostalji ölüm kaygısına müdahale edibili-

yorsa, siyasal ideolojide de bazı farklılıklara yol açacağı düşünülebilir. Buna ek olarak, örneğin, tarihi dönemlerin, kişilerin ya da diğer nostaljik öğelerin siyaset alanında kullanılmasının, varoluşsal kaygılarla ilişkili olarak, oy verenlerin tutumlarıyla nasıl bir ilişkisi olduğu üzerine yürütülecek ileriki çalışmalar, nostaljinin siyasal alandaki kullanımının sosyal psikolojik artalanını açıklamada yardımcı olabilir.

Kaynaklar

- Akça, F. ve Köse, İ. A. (2008). Ölüm kaygısı ölçeğinin uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Klinik Psikiyatri*, 11, 7-16.
- Barrett, F. S., Grimm, K. J., Robins, R. W., Wildschut, T., Sedikides, C. ve Janata, P. (2010). Music-evoked nostalgia: Affect, memory, and personality. *Emotion*, 10, 390-403.
- Baker, S. M. ve Kennedy, P. F. (1994). Death by nostalgia: A diagnosis of context-specific cases. *Advances in consumer research*, 21(1), 169-174.
- Batcho, K. I. (1998). Personal nostalgia, world view, memory, and emotionality. *Perceptual and motor skills*, 87(2), 411-432.
- Becker, E. (1973). *The denial of death*. New York: Free Press.
- Bilgin, N. (2008). Cumhuriyetin bellek kişileri. *Toplumsal Tarih*, 169, 20-26.
- Bilgin, N. (2013). *Tarih ve kolektif bellek*. İstanbul: Bağlam.
- Botzung, A., Denkova, E. ve Manning, L. (2008). Experiencing past and future personal events: Functional neuroimaging evidence on the neural bases of mental time travel. *Brain and Cognition*, 66(2), 202-212.
- Cheung, W. Y., Wildschut, T., Sedikides, C., Hepper, E. G., Arndt, J. ve Vingerhoets, A. J. (2013). Back to the Future Nostalgia Increases Optimism. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(11), 1484-1496.
- D'Argembeau, A. ve Van der Linden, M. (2006). Individual differences in the phenomenology of mental time travel: The effect of vivid visual imagery and emotion regulation strategies. *Consciousness and Cognition*, 15(2), 342-350.
- Davis, F. (1979). *Yearning for yesterday: A sociology of nostalgia*. New York: The Free Press.
- Ertufan, H. (2000). Bir grup tıp öğrencisi üzerinde ölüm kaygısı ve korkusu ölçeklerinin geçerlik güvenilirlik çalışması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi: İstanbul.
- Havlena, W. J. ve Holak, S. L. (1991). "The good old days": Observations on nostalgia and its role in consumer behavior. *Advances in Consumer Research*, 18(1), 323-329.
- Hepper, E. G., Ritchie, T. D., Sedikides, C. ve Wildschut, T. (2012). Odyssey's end: lay conceptions of nostalgia reflect its original Homeric meaning. *Emotion*, 12(1), 102.
- Hepper, E. G., Wildschut, T., Sedikides, C., Ritchie, T. D., Yung, Y. F., Hansen, N., ... ve Gebauer, J. E. (2014). Pancultural nostalgia: prototypical conceptions across cultures. *Emotion*, 14(4), 733.

- Holak, S. L. ve Havlena, W. J. (1992). Nostalgia: An Exploratory Study of Themes and Emotions in the Nostalgic Experience. *Advances in Consumer Research*, 19(1), 380-387.
- Holak, S. L. ve Havlena, W. J. (1998). Feelings, fantasies, and memories: An examination of the emotional components of nostalgia. *Journal of Business Research*, 42(3), 217-226.
- Holbrook, M. B. (1993). Nostalgia and the consumption preferences: Some emerging patterns of consumer tastes. *Journal of Consumer Research*, 20, 245-256.
- Holbrook, M. B. ve Schindler, R. M. (1996). Market segmentation based on age and attitude toward the past: Concepts, methods, and findings concerning nostalgic influences on customer tastes. *Journal of Business Research*, 37(1), 27-39.
- Iyer, A. ve Jetten, J. (2011). What's left behind: Identity continuity moderates the effect of nostalgia on well-being and life choices. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101, 94-108.
- Jost, J. T., Glaser, J., Kruglanski, A. W. ve Sulloway, F. J. (2003). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological bulletin*, 129(3), 339-375.
- Juhl, J., Routledge, C., Arndt, J., Sedikides, C. ve Wildschut, T. (2010). Fighting the future with the past: Nostalgia buffers existential threat. *Journal of Research in Personality*, 44, 309-314.
- Marchegiani, C., ve Phau, I. (2012). The effect of music on consumers' nostalgic responses towards advertisements under personal, historical and non-nostalgic conditions. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 22(1), 27-53.
- Marchegiani, C. ve Phau, I. (2013). Personal and historical nostalgia—A comparison of common emotions. *Journal of Global Marketing*, 26(3), 137-146.
- Muehling, D. D. ve Pascal, V. J. (2011). An empirical investigation of the differential effects of personal, historical, and non-nostalgic advertising on consumer responses. *Journal of Advertising*, 40(2), 107-122.
- Otay Demir, F. O. (2008). Pazarlamanın nostaljik oyunu: Retro markalama. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, 33, 29-41.
- Pyszczynski, T., Greenberg, J. ve Solomon, S. (1999). A dual-process model of defense against conscious and unconscious death-related thoughts: an extension of terror management theory. *Psychological Review*, 106(4), 835-845.
- Routledge, C., Arndt, J., Sedikides, C. ve Wildschut, T. (2008). A blast from the past: The terror management function of nostalgia. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44, 132-140
- Routledge, C., Arndt, J., Wildschut, T., Sedikides, C., Hart, C. M., Juhl, J., Vingerhoets, A. J. J. M. ve Schlotz, W. (2011). The past makes the present meaningful: nostalgia as an existential resource. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(3), 638.
- Sedikides, C., Wildschut, T., Arndt, J. ve Routledge, C. (2008). Nostalgia: Past, present, and future. *Current Directions in Psychological Science*, 17, 304-307.
- Sedikides, C., Wildschut, T. ve Baden, D. (2004). Nostalgia: Conceptual issues and existential functions. J. Greenberg, S. Koole, ve T. Pyszczynski (Ed.), *Handbook of Experimental existential psychology* içinde (200-214). New York, NY: Guilford Press.
- Sedikides, C., Wildschut, T., Routledge, C., Arndt, J., Hepper, E. G. ve Zhou, X. (2015). Chapter five-to nostalgize: Mixing memory with affect and desire. *Advances in Experimental Social Psychology*, 51, 189-273.
- Smeekes, A., Verkuyten, M. ve Martinovic, B. (2015). Longing for the country's good old days: National nostalgia, autochthony beliefs, and opposition to Muslim expressive rights. *British Journal of Social Psychology*, 54(3), 561-580.
- Sierra, J. J., ve McQuitty, S. (2007). Attitudes and emotions as determinants of nostalgia purchases: An application of social identity theory. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 15(2), 99-112.
- Solomon, S., Greenberg, J. ve Pyszczynski, T. (1991). A terror management theory of social behavior: The psychological functions of self-esteem and cultural worldviews. M. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology: Vol. 24* içinde (93-159), Orlando, FL: Academic Press.
- Solomon, S., Greenberg, J. ve Pyszczynski, T. (2004). The cultural animal: Twenty years of terror management theory and research. J. Greenberg, S. L. Koole ve T. Pyszczynski (Ed.), *Handbook of Experimental Existential Psychology* içinde (13-34). New York: Guilford Press.
- Stern, B. B. (1992). Historical and personal nostalgia in advertising text: The fin de siècle effect. *Journal of Advertising*, 21(4), 11-22.
- Suddendorf, T. ve Corballis, M. C. (1997). Mental time travel and the evolution of the human mind. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 123(2), 133-167.
- Şenol, C. (1989). Ankara İlinde Kurumlarda Yaşayan Yaşlılarda Ölümle İlişkin Kaygı ve Korkular. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi: Ankara.
- Taşkaya, M. (2013) Reklamda nostaljik unsurlar: Kimlik

- vaadi ve anlamın tüketimi. *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 6(1), 1-37.
- Templer, D. I. (1970). The construction and validation of a death anxiety scale. *The Journal of General Psychology*, 82(2), 165-177.
- Tulving, E. (2002). Chronesthesia: Conscious awareness of subjective time. D. T. Stuss ve R. T. Knight (Ed.), *Principles of frontal lobe function* içinde (311-325). New York, NY, US: Oxford University Press.
- Vess, M., Arndt, J., Routledge, C., Sedikides, C. ve Wildschut, T. (2012). Nostalgia as a resource for the self. *Self and Identity*, 3, 273-284.
- Viard, A., Chételat, G., Lebreton, K., Desgranges, B., Landeau, B., de La Sayette, V., Eustache, F. ve Piolino, P. (2011). Mental time travel into the past and the future in healthy aged adults: an fMRI study. *Brain and Cognition*, 75(1), 1-9.
- Wheeler, M. A., Stuss, D. T. ve Tulving, E. (1997). Toward a theory of episodic memory: The frontal lobes and autooetic consciousness. *Psychological Bulletin*, 121(3), 331-354.
- Wildschut, T., Sedikides, C., Arndt, J. ve Routledge, C. (2006). Nostalgia: Content, triggers, functions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(5), 975-993.
- Wildschut, T., Sedikides, C. ve Cordaro, F. (2011). Self-regulatory interplay between negative and positive emotions: The case of loneliness and nostalgia. I. Nyklicek, A. J. J. M. Vingerhoets ve M. Zeelenberg (Ed.), *Emotion regulation and wellbeing* içinde (67-83). New York: Springer.